

Rafał Klimek

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Gliwicach
Katedra Nauk Humanistycznych
e-mail: r.klimek@poczta.onet.pl
tel. + 48 609 350 627

Rosnące nierówności społeczne jako wyzwanie współczesnej polityki – analiza wybranych przykładów

Streszczenie. Niniejszy tekst jest próbą analizy przyczyn powstawania oraz metod zwalczania nierówności natury materialnej, z którymi mamy do czynienia we współczesnym świecie. Bardzo ważnymi aspektami powstawania, jak również eliminowania nierówności materialnych są nieodłącznie polityka i ekonomia. W treści artykułu przytoczono opinie współczesnych ekonomistów dotyczące zmian, jakie powinny nastąpić, aby problem biedy mógł być znacząco zredukowany, a w dłuższej perspektywie czasowej wręcz wyeliminowany. Zwrócono również uwagę na działania polityczne, których cel jest w dużej mierze zbieżny z intencjami cytowanych ekonomistów. Połączenie koncepcji teoretycznych z działaniami na poziomie politycznym może dać duże szanse na rozwiązanie tego wstydliviego problemu, którym jest ubóstwo i bieda w XXI wieku.

Słowa kluczowe: bieda, ubóstwo nierówności społeczne, polityka, neoliberalizm, socjalizm, socjaldemokracja, kryzys gospodarczy, redystrybucja, podatki

Wprowadzenie

Nierówności społeczne wynikające z biedy i ubóstwa są jednym z głównych problemów współczesnego świata. Według definicji Piotra Sztompki nierówności społeczne dotyczą nie cech indywidualnych, ale cech pośrednich, które upodabniają do siebie pewne tylko zbiorowości – grupy społeczne albo pewne tylko lokalizacje w strukturze społecznej – pozycje społeczne (statusy). Dotyczą sytuacji, gdy ludzie są nierówni sobie nie z racji jakichkolwiek cech cielesnych czy psychicznych, lecz z powodu ich przynależności do różnych grup czy też zajmowania

różnych pozycji społecznych¹. Badacz twierdzi, że warunkiem wystąpienia nierówności w sensie społecznym jest coś więcej niż tylko różnica indywidualna. Z członkostwem w pewnej grupie lub z zajmowaniem pewnej pozycji wiązać się musi mianowicie nierówny – łatwiejszy lub trudniejszy – dostęp lub przynajmniej nierówna – mniejsza lub większa – szansa dostępu do pewnych cenionych społecznie dóbr².

Idąc dalej tym tokiem rozumowania, warto przytoczyć definicję autorstwa Jonathan H. Turnera. Jego zdaniem, system nierówności istnieje wówczas, kiedy pewne kategorie społeczne ludzi otrzymują więcej cenionych w danym społeczeństwie dóbr aniżeli inne kategorie – chodzi m.in. o dobra, takie jak: władza, bogactwo materialne, prestiż i szacunek, zdrowie itp., rzadko są one rozdzielane równo³.

Ubóstwo jest oczywiście pojęciem względnym, relatywnie trudnym do zbadania, choćby dlatego, że czym innym jest życie w ubóstwie np. w krajach Europy Zachodniej, w USA, a już zupełnie inne mierniki mogą decydować o tym, co kwalifikuje daną osobę do grona ubogich w takich krajach, jak Mali czy Niger. Człowiek uważany za ubogiego w Nowym Jorku może być osobą żyjącą obiektywnie na dobrym poziomie dla kogoś, kto doświadcza na co dzień głodu i braku wody pitnej w Sudanie. W celu badania ubóstwa stosuje się wiele różnego rodzaju parametrów i porównuje się je w czasie.

Ważnym wyzwaniem współczesnej polityki jest zmniejszenie ubóstwa na świecie. Wydaje się, że osiągnięcie tego celu w dłuższej perspektywie czasowej jest możliwe. We współczesnej polityce istnieją dwie podstawowe teorie, które wskazują drogi prowadzące do osiągnięcia tego celu. Najbardziej popularne i w dużej mierze sprawdzone w wielu krajach są propozycje socjalistyczne i socjaldemokratyczne, z drugiej strony mamy wizję liberalną, która jest popularna w kręgach biznesowo-korporacyjnych oraz niektórych krajach o wieloletnich tradycjach kapitalistycznych. Obydwie teorie w niektórych obszarach mogą się uzupełniać, zatem warto poddać je analizie, aby uzyskać najlepsze metody redukcji obszarów biedy we współczesnym świecie.

1. Nierówności na świecie w ujęciu statystycznym

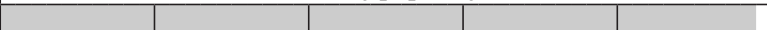
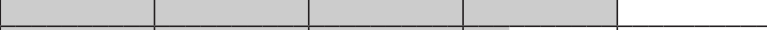
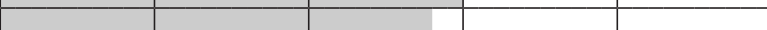
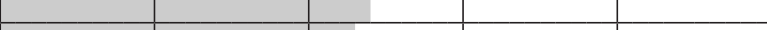
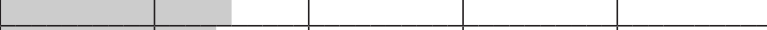
Nierówności na świecie występują z różnym natężeniem w każdym państwie świata. Nie są od nich wolne nawet najbardziej zamożne kraje. Według opracowywanej co cztery lata analizy na temat zamożności i ubóstwa od 2007 do 2012 r. majątek gospodarstw domowych w Niemczech wzrósł o 1,4 bln euro, a w ciągu minionych 10 lat

¹ P. Sztompka, *Socjologia*, Znak, Kraków 2002, s. 332.

² Ibidem.

³ J.H. Turner, *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowanie*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 1998, s. 110.

Tabela 1. Procent zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Europie

Lp.	Kraj	W całej populacji	%
1	Bułgaria		49,1
2	Rumunia		40,3
3	Łotwa		40,1
4	Litwa		33,4
5	Chorwacja		32,7
6	Grecja		31,0
7	Węgry		31,0
8	Irlandia**		29,9
9	Włochy		28,2
10	Polska		27,2
11	Hiszpania		27,0
12	Portugalia		24,4
13	EU27*		24,2
14	Cypr		23,5
15	Estonia		23,1
16	Wielka Brytania		22,7
17	Malta		21,4
18	Belgia		21,0
19	Słowacja		20,6
20	Niemcy		19,9
21	Francja		19,3
22	Słowenia		19,3
23	Dania		18,9
24	Finlandia		17,9
25	Szwajcaria		17,2
26	Austria		16,9
27	Luksemburg		16,8
28	Szwecja		16,1
29	Holandia		15,7
30	Czechy		15,3
31	Norwegia		14,6
32	Islandia		13,7

* szacowane ** dane z 2010 r.

Źródło: Forsal.pl/ Eurostat.

zwiększył się ponaddwukrotnie – z 4,6 bln do blisko 10 bln euro⁴. Jednak w rękach 10% najzamożniejszych gospodarstw domowych jest aż 53% całego majątku netto; jeszcze w 1998 r. odsetek ten wynosił 45%⁵. Na tę połowę niemieckich gospodarstw domowych, które zaliczane są do najmniej zamożnych, przypada zaś 1% całego majątku netto; przed 10 laty było to 4%⁶. Dane te zaalarmowały opozycyjne partie lewicowe – Zielonych oraz SPD, które skłaniają się do podejmowania działań legislacyjnych mających na celu wprowadzenie podatku dla najbogatszych obywateli Niemiec, co miałyby zatrzymać pogłębianie się przepaści między bogatymi a biednymi.

⁴ *Niemieccy bogacze coraz bogatsi pomimo kryzysu*, „Forbes”, 18.09.2012, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/niemieccy-bogacze-coraz-bogatsi-pomimo-kryzysu,30167,1> [20.12.2013].

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Według danych Eurostat z 2010 r. odsetek obywateli zagrożonych ubóstwem wzrósł w latach 2008-2011 w znacznej większości państw (w 18 z nich o więcej niż jeden punkt proc., a najwięcej w Irlandii – o 11 pkt proc.), jednak w trzech krajach zanotowano jego znaczny spadek. Liderem w kwestii redukcji ubóstwa była w tych latach Polska (spadek o 3,1 pkt proc.). Zaraz za nią znalazły się Wielka Brytania (–2,7 pkt proc.) oraz Rumunia (–2,1 pkt proc.). Ubóstwo w Polsce grozi obecnie 27,2% obywateli.

Dynamiczny rozwój gospodarczy w krajach azjatyckich sprawił w ostatnich kilkunastu latach, że poprawiała się stopa życiowa wielu mieszkańców tamtego regionu świata. Szacuje się, że w najbardziej zaludnionym państwie świata, jakim są Chiny, dzięki wzrostowi gospodarczemu i w mniejszym stopniu redystrybucji dochodu w latach 1980-2010 liczba osób żyjących za mniej niż dolara dziennie zmniejszyła się aż o 680 milionów w 2010 r. (gdzie rok 1980 przyjmowano jako rok bazowy). Liczba ta robi bardzo duże wrażenie. Pokazuje, jak wielki postęp gospodarczy w Chinach spowodowany połączeniem gospodarki centralnie sterowanej z częściowym otwarciem na wolny rynek zmienił jakość życia setek milionów chińskich obywateli.

Niestety problemem pozostają dysproporcje między relatywnie wąską grupą osób czerpiących profity z dynamicznie rosnącej gospodarki a rzeszami tych, których dochody pozwalają na vegetację i życie w ubóstwie. Fakt życia za mniej niż dolara dziennie nie jest przecież wyznacznikiem życia na poziomie godnym, czyli takim, gdzie dochód rozporządzany pozwala na coś więcej niż zaspokojenie podstawowych potrzeb fizjologiczno-egzystencjalnych. W Chińskiej Republice Ludowej, która oficjalnie jest krajem komunistycznym, przepaść pomiędzy bogatym miastem a biedną wsią rośnie drastycznie od początku lat 90. W miastach z kolei, słabiej zarabiającym mieszkańcom nie przyniósł korzyści gwałtowny wzrost w sektorze nieruchomości, który z wielu innych uczynił bogaczy⁷.

Pewne działania w tej kwestii są podejmowane przez władze w Pekinie. Kierownictwo Komunistycznej Partii Chin wprowadziło w ostatnim czasie zalecenia dla urzędników dotyczące większej wstrzeźliwości w konsumpcji dóbr luksusowych – to stricte psychologiczne działanie mające na celu wprowadzenie atmosfery strachu przez obnoszenie się tej uprzywilejowanej klasy społecznej z atrybutami bogactwa w postaci drogich samochodów czy zegarków. Rząd Chin uruchomił także programy pomocowe dla najbiedniejszych.

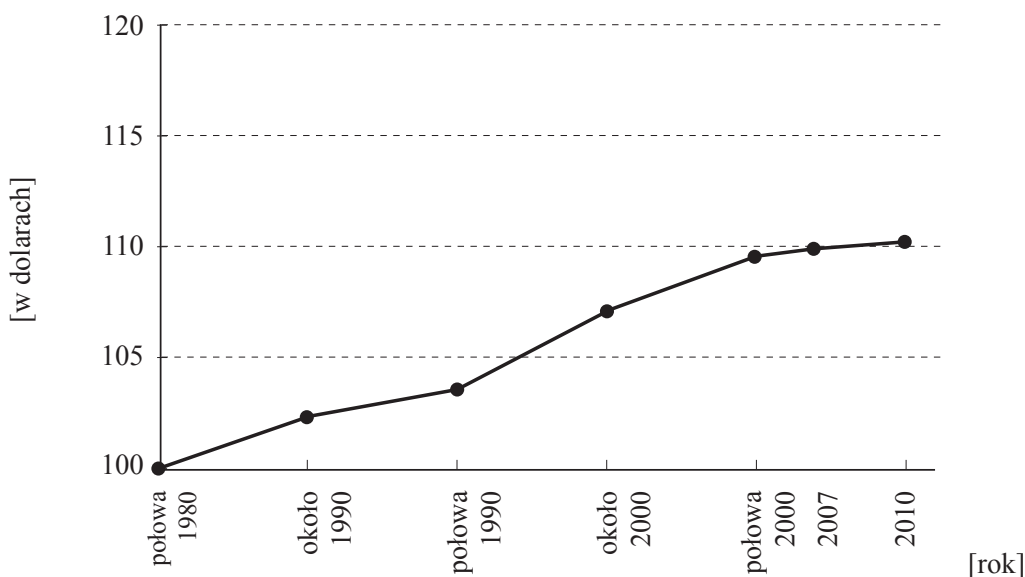
Od roku 2000 wdrażana jest Strategia Rozwoju Zachodnich Chin, polegająca na realizacji rządowych projektów infrastrukturalnych. Strategia ta, jak do tej pory, nie przyniosła zadowalających efektów. W związku z tym podjęto działania

⁷ *Wysoki wskaźnik nierówności społecznych w Chinach*, „Rzeczpospolita”, 18.01.2013, <http://www.rp.pl/artykul/971610.html> [20.12.2013].

w kierunku stworzenia systemu publicznego budownictwa mieszkaniowego jako instrumentu, który pozwoli na skuteczne przeprowadzenia procesów urbanizacji w mniej rozwiniętej części Państwa Środka.

Według zestawienia zamieszczonego w magazynie „Hurun Report” w Chinach mieszka 2,7 miliona milionerów i 251 miliardów, licząc w dolarach amerykańskich, tymczasem – jak wynika z danych ONZ – 13% Chińczyków żyje za mniej niż 1,25 dolara dziennie. Średnie zarobki w chińskich miastach wynoszą zaledwie 21,8 tys. juanów rocznie (ok. 11 tys. zł). Widać zatem, jak wiele pozostaje jeszcze do zrobienia w celu zredukowania poziomu nierówności społecznych w Państwie Środka.

Wykres 1. Wzrost nierówności według dochodu rozporządzanego ludności ogółem (współczynnik Giniego)

Źródło: OECD Income Distribution Database (www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm) [20.12.2013].

Wykres 1 pokazuje rosnące nierówności społeczne pomiędzy bogatymi a biednymi na świecie w ostatnich trzydziestu latach.

Kolejnym istotnym z punktu widzenia globalnej gospodarki państwem, które zmagają się z ogromną skalą nierówności społecznych, jest Republika Indii. Indie z liczbą 1,2 mld mieszkańców, stanowią dziś pod względem ludności drugie państwo świata. Szacuje się, że w ciągu następnych kilkudziesięciu lat liczba mieszkańców tego kraju osiągnie 1,5 mld, co pozwoli około roku 2050 stać się Indiom najbardziej zaludnionym krajem świata. Rosnąca w zawrotnym tempie liczba ludności powoduje, że w wielu miastach mamy do czynienia z przeludnieniem, a co za tym idzie ze spadkiem jakości życia wielu mieszkańców tego kraju. Indie stanowią dziś rezerwuarn taniej siły roboczej i są polem wyzysku zagranicznych

oraz krajowych korporacji. Niska wydajność pracy jest rekompensowana nieograniczonymi wręcz zasobami pracowników, którzy wykonują często ciężką pracę w warunkach uwłaczających ludzkiej godności, otrzymując w zamian nieprzystoicie niskie wynagrodzenie.

Wprawdzie wskaźnik HDI mierzony dla Indii w roku 2000 i 2005 wynosił odpowiednio: 0,513 i 0,777, wynika więc z niego, że nastąpiła widoczna poprawa jakości życia, niestety nieodczuwalna dla zwykłego Indusa⁸. Jednakże, jeśli jednak jakość życia zmierzy się liczbą osób zmuszonych do przeżycia za 1 USD dziennie, to liczba ta wyniesie aż 34,3% populacji⁹. Ponad jedna trzecia obywateli Indii żyje więc w ubóstwie. Jeśli sumę tę podniesie się do 2 USD dziennie, to już 80,4% ludności będzie żyło na skraju ubóstwa – statystyki światowe wskazują, że w Republice Indii mieszka 30% światowej populacji osób żyjących w ubóstwie¹⁰. Jest to największa ilościowa i procentowa populacja zamieszkująca pojedyncze państwo. Według danych WHO co drugi noworodek w Indiach nie osiąga normalnej wagi ciała. Szacuje się, że 30% rzek w tym kraju mieści się w kategorii ścieków, aż 80% wody pitnej nie spełnia podstawowych warunków sanitarnych. Nie ulega poprawie także sytuacja rolników indywidualnych, którzy masowo popełniają samobójstwa z przyczyn ekonomicznych (klęski nieurodzaju, niekorzystne umowy z korporacjami międzynarodowymi typu Monsanto).

Bank Światowy, dostrzegając problem ubóstwa w Indiach, podjął działania mające doprowadzić do ambitnego celu, jakim jest wyeliminowanie biedy w tym kraju. W 2013 r. stworzony został specjalny program mający na celu wspieranie rządu centralnego oraz rządów lokalnych Indii w walce z ubóstwem poprzez pożyczki w wysokości od 3 do 5 mld dolarów rocznie. Według komunikatu Banku Światowego 60% finansowania przeznaczone będzie na projekty prowadzone przez rząd, a kolejne 30% trafi do najbiedniejszych indyjskich stanów. W poprzednim planie finansowym trafiało tam 18% funduszy¹¹.

Szef Banku Światowego Jim Young Kim apelował niedawno do światowej społeczności o wzmożenie działań mających na celu ograniczenie ubóstwa na świecie do 2030 r. Bank Światowy postawił sobie za zadanie zmniejszenie do tego roku odsetka Hindusów pogrążonych w biedzie z 29,8% w 2010 r. do 5,5%¹².

⁸ B. Reinke, *Problemy społeczne i kulturowe Indii*, „Stosunki Międzynarodowe”, 17.05.2012, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl/problemy-spo%C5%82eczne-i-kulturowe-indii> [20.12.2013].

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ *Bank Światowy wyda do 5 mld dol. na walkę z biedą w Indiach*, „Gazeta Wyborcza”, 12.04.2013.

¹² Ibidem.

2. Bieda jest obecna wszędzie

Wbrew powszechnym opiniom bieda i ubóstwo dotyczą nie tylko Afryki czy Azji. Z biedą i ubóstwem mamy do czynienia nawet w najbardziej rozwiniętych państwach świata. W Stanach Zjednoczonych za osobę ubogą uważa się taką, która dysponuje dochodem na czteroosobowe gospodarstwo domowe mniejszym niż 22 314 dolarów rocznie. Wskaźnik ten nazywa się: Federal government's official poverty threshold¹³. Bieda w USA nie ma bezpośredniego przełożenia na kolor skóry czy pochodzenie etniczne obywateli.

W Stanach Zjednoczonych status osoby ubogiej miało w 2010 r. około 46 mln ludzi¹⁴. W roku 2011 liczba Amerykanów żyjących poniżej federalnego progu ubóstwa wzrosła do 48 mln i była o 17 mln wyższa niż w roku 1989. Z danych wynika, że w 2010 r. 21,7% mężczyzn mieszkających w USA żyło w biedzie, z kolei bieda dotykała 24,1% kobiet. Według tych samych źródeł wskaźnik ubóstwa dla małżeństw w 2010 wyniósł tylko 6,2%, jednocześnie stopa ubóstwa dla rodzin niepełnych bez obecności żony wyniosła 15,8%, a dla rodzin niepełnych bez ojca (samotne matki) ponad 31%. Widać tu wyraźnie, że najbardziej zagrożoną ubóstwem grupą społeczną w USA są matki samotnie wychowujące dzieci¹⁵. I chociaż ubóstwo często jest postrzegane jako problem w środowiskach miejskich oraz wielkomiejskich, wskaźnik ubóstwa w obszarach metropolitalnych (14,9%) jest w rzeczywistości niższy niż stopa ubóstwa na obszarach wiejskich (16,5%)¹⁶. W roku 2009 i 2010 stopa ubóstwa wśród osób z niepełnosprawnością wzrosła z 25% (w 2009) do 27,9% (w 2010). To 4,2 mln osób z niepełnosprawnością żyjących w ubóstwie¹⁷.

Stany Zjednoczone przeznaczają na walkę z biedą wśród swoich obywateli stosunkowo duże kwoty, tworząc różnego rodzaju programy socjalne. Pięć największych kosztuje rząd USA ponad 500 mld dolarów rocznie i obejmuje miliony Amerykanów. Walka z biedą i ubóstwem w tym kraju nabrała rozpędu w drugiej kadencji rządów Baraka Obamy. Wzrost udziału państwa w gospodarce USA jest spowodowany stałym rozwojem amerykańskiego systemu opieki. Od 1990 r. w USA wydatki socjalne państwa, licząc programy społecznych ubezpieczeń i przeciwdziałania ubóstwu, wzrosły z 3618 dolarów na mieszkańca do 5584 do-

¹³ *Poverty Thresholds for 2012 by Size of Family and Number of Related Children Under 18 Years*, United States Census Bureau, <http://www.census.gov/hhes/www/poverty/data/threshld/index.html> [20.12.2013].

¹⁴ *Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2010*, US Census Bureau.

¹⁵ *The Population of Poverty USA*, Poverty USA, <http://www.povertyusa.org/the-state-of-poverty/poverty-facts/> [20.12.2013].

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

larów – podwyżka ta wyniosła więc aż 62%¹⁸. W 1965 r. rządowe wsparcie dla obywateli wynosiło mniej niż 10% przeciętnego wynagrodzenia. Nie dalej jak w 2000 r. odsetek ten wynosił wciąż tylko 21%. Dzisiaj wsparcie to jest już na poziomie wyższym niż jedna trzecia płacy. Około 49% Amerykanów korzysta obecnie z jakiejś formy federalnego zasiłku. Jeśli wziąć pod uwagę także pracowników państwowych i tych pracujących na rządowych kontraktach, prawie jedna trzecia Amerykanów (97 mln) otrzymuje więcej niż połowę swoich dochodów bezpośrednio z budżetu federalnego¹⁹.

Według OECD jednym z rozwiązań pozwalających na zatrzymanie rosnących różnic w dochodach występujących pomiędzy najbogatszymi i najbiedniejszymi obywatelami poszczególnych państw powinny być działania rządów w zakresie zmian podatkowych. Chodzi o podnoszenia podatków dla najbardziej zamożnych obywateli. Równocześnie OECD zleca swoim członkom zintensyfikowanie działań polegających na większej transparentności w wydawaniu środków publicznych, a także szeroko rozumianą walkę z korupcją w sektorze administracji publicznej.

Raport specjalny „The Economist” sprawdza, jak kapitalizm XXI wieku powinien reagować na obecne wyzwania. Nasuwają się tu trzy wnioski:

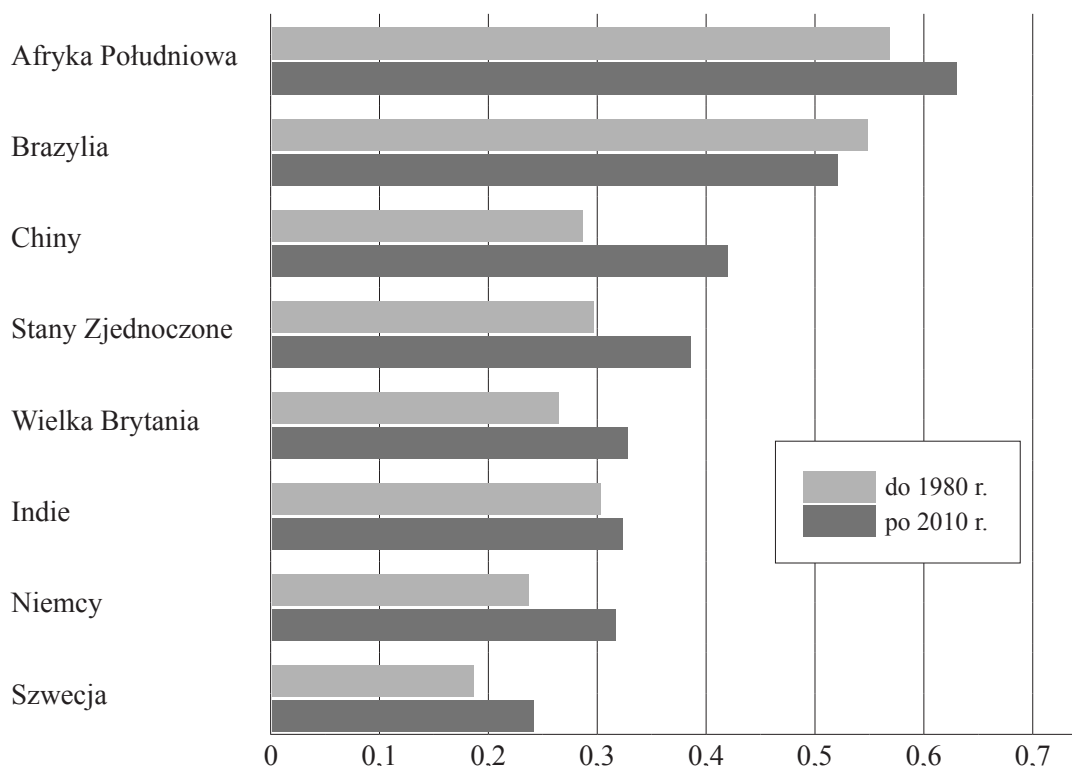
- pierwszy – współczesna gospodarka w skali globalnej prowadzi do powiększania luki dochodowej między bardziej i mniej wykształconymi. W podziale dochodów wielka rola przypada więc dziś polityce rządowej,
- drugi – w licznych przypadkach nierówność jest nieefektywna, zwłaszcza w krajach, gdzie jej skala jest największa. Stanowi ona odzwierciedlenie porażek zarówno rynku, jak i rządu i ogranicza tempo wzrostu. Gdy zaś do tego dochodzi powiększająca się rozpiętość dochodów, zmniejsza zapewne także ruchliwość społeczną oraz szanse na prosperity w przyszłości,
- trzeci – istnieje możliwość zmniejszenia nierówności w sposób, który jest sensowny niezależnie od tego, jaki ma się pogląd na sprawiedliwość. Nie chodzi o wyższe podatki i więcej rozdawnictwa. Chodzi o zwalczanie „kolesiostwa” oraz inwestowanie w młodych – zarówno w krajach bogatych, jak i wschodzących. Można to nazywać „prawdziwą postępowością”²⁰.

¹⁸ M.D. Tanner, *Ameryka na europejskiej ścieżce*, „Rzeczpospolita”, 6.10.2012.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Bogaci stają się bogatsi, a biedni biednieją. Można z tym skończyć*, raport „The Economist”, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/debata/raport-the-economist-bogaci-staja-sie-bogatsi-a-biedni-biednieja-mozna-z-tym-skonczyc/> [20.12.2013].

Wykres 2. Nierówność dochodów na świecie na podstawie współczynnika Giniego*

* 0 – doskonała równość, 1 – doskonała nierówność

Źródło: „Forbes”, MFW, „Economist”, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/debata/raport-the-economist-bogaci-staja-sie-bogatsi-a-biedni-biednieja-mozna-z-tym-skonczyt/> [20.12.2013].

Z wykresu 2 wynika, że nierówność dochodów na świecie w ostatnich trzydziestu latach pogłębiła się. Wyjątkiem jest tu Brazylia, gdzie rozwój gospodarczy oraz wsparcie socjalne ze strony kolejnych rządów lewicowych doprowadziły do zmniejszenia dysproporcji społecznych wśród obywateli tego kraju. Najuboższa warstwa ludności zmniejszyła się w Brazylii od 2003 r. dzięki rządowym programom socjalnym o 36,5% – ocenia Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) w raporcie ogłoszonym w stolicy tego kraju, Brasili. Zmniejszenie zjawiska ubóstwa w liczącym 192 miliony osób kraju, znajdującym się w czołówce wzrastających gospodarek świata, pozostaje „w bezpośrednim związku ze wzrostem realnej wydajności pracy, odpowiednimi programami dystrybucji dochodu oraz wzrostem zatrudnienia, zwłaszcza na podstawie formalnych umów o pracę” – można przeczytać w raporcie²¹.

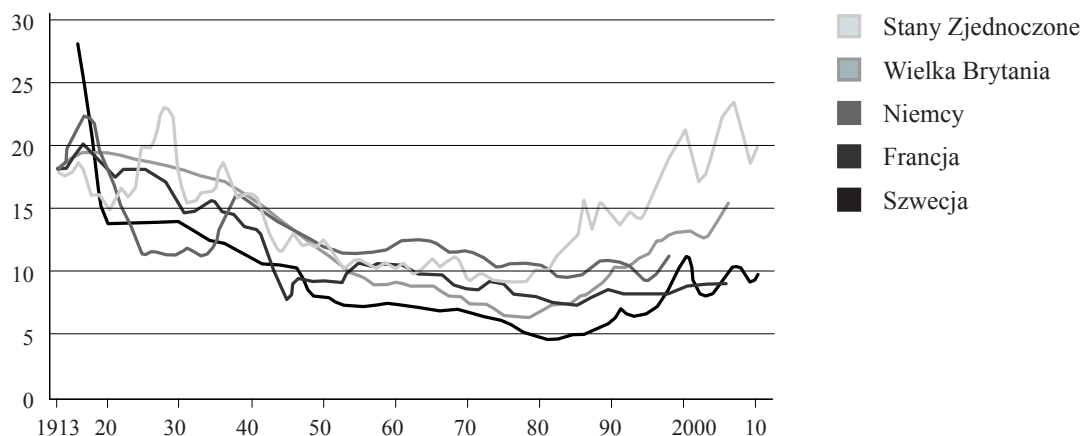
Niepokojące jest także, iż kraje tak zamożne i wysoko rozwinięte jak Niemcy, Wielka Brytania czy Szwecja doprowadziły do pogłębienia nierówności dochodów swych mieszkańców. Zdaniem takich badaczy jak Grzegorz Kołodko i Robert H. Wade, jest to spowodowane nadmiernym merkantylizmem i co za tym idzie nierównomierną redystrybucją dochodu narodowego, jaka miała miejsce w ostatnich latach na Starym Kontynencie. Znany ekonomista Robert H. Wade uważa, że neo-

²¹ Nieprawdopodobne, ubywa ubogich. Brazylia skutecznie walczy z biedą, „Wprost”, 19.07.2012.

liberałowie, nie widząc różnicy między budżetem państwa a budżetem rodzinnym, cofają ekonomię do czasów przedkeynesowskich²². Wymuszając na rządach cięcia budżetowe w obliczu spowolnienia, spychają Zachód w stronę kolejnego wielkiego kryzysu²³. Cięcia pogłębiają recesję, wpływy podatkowe maleją, rządy robią kolejne cięcia, gospodarka znów zwalnia, coraz więcej osób zamiast pracować i tworzyć bogactwo, uczy się pisać coraz lepsze CV²⁴.

Według niemieckiego ekonomisty Heinerja Flassbecka cięcia budżetowe państw Unii Europejskiej powodują zmniejszenie się popytu wewnętrznego, co przekłada się na zmniejszenie produkcji, a w konsekwencji na spadek wpływów podatkowych do budżetów państw UE. Schładzanie gospodarki oraz utrzymywanie płac na niskim poziomie prowadzi, zdaniem Flassbecka, do niższej konsumpcji, a to przekłada się na problemy gospodarcze i społeczne w Europie. Ważnym elementem zmiany tego stanu rzeczy może być zwiększenie płacy minimalnej do poziomu pozwalającego na większą konsumpcję obywateli państw UE. Uważa on, że większy dochód rozporządzany w rękach poszczególnych gospodarstw domowych przełoży się na większą konsumpcję, a to z kolei pobudzi sektor produkcji i usług z korzyścią dla całej gospodarki. Im bardziej elastyczny jest rynek pracy, tym niższe są płace, im niższe są płace, tym niższy jest popyt wewnętrzny²⁵. Im niższy jest popyt, tym mniejsza jest produkcja i zatrudnienie, słabszy wzrost i inwestycje, skromniejsze wpływy z podatków, większy dług publiczny i bezrobocie – kończy swój wywód niemiecki ekonomista²⁶.

Wykres 3. Udział 1% najbogatszych mieszkańców w dochodzie*

* Z uwzględnieniem zysków kapitałowych (oprócz Wielkiej Brytanii i Francji), dane w proc.

Źródło: OECD i Bank Światowy, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/debata/raport-the-economist-bogaci-staja-sie-bogatsi-a-biedni-biednieja-mozna-z-tym-skonczyt/> [20.12.2013].

²² Rozmowa Jacka Żakowskiego z Robertem H. Wadem o pożytkach z państwowych inwestycji, *Trzeba rzucić kości*, „Polityka”, 2.07.2013.

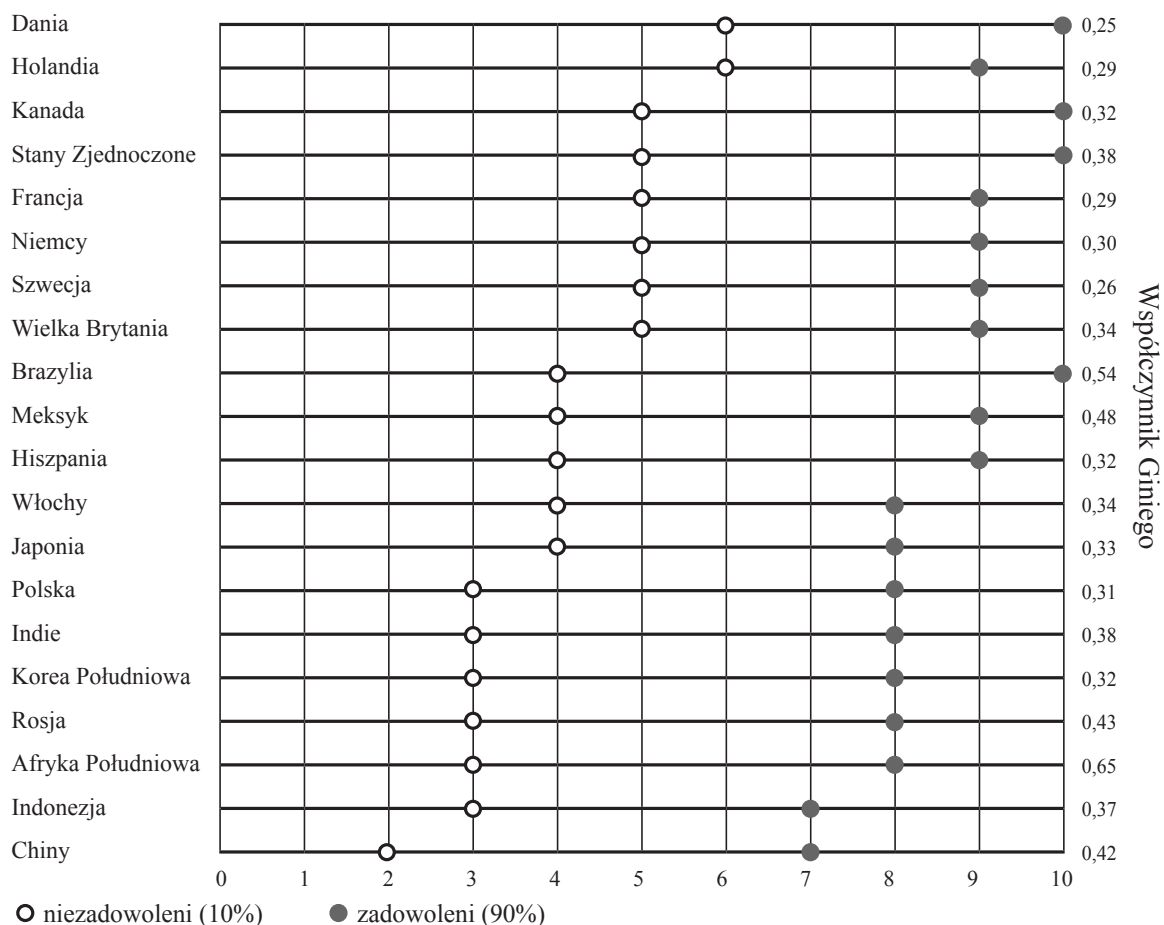
²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ *Rozbić skarbonki*, rozmowa Jacka Żakowskiego z Heinerem Flassbeckiem, „Polityka”, 10.07.2013, s. 28.

²⁶ Ibidem.

Wykres 4. Nierówności – relacja zadowolenia z życia w stosunku do dochodów

Źródło: *Inequality and happiness. I dream of Gini*, „The Economist”, 12.10.2011.

Wykres 4 opracowany przez OECD oraz Instytut Gallupa pokazuje koincydencję pomiędzy poziomem nierówności społecznych w danym kraju wyrażoną współczynnikiem Giniego oraz poziomem satysfakcji z życia obywateli poszczególnych państw (mierzonej w skali od 1 do 10). Widać tu pewną zależność pomiędzy deklarowanym poziomem zadowolenia z życia a wysokością dochodu. W takich krajach, jak Dania, Holandia czy Kanada współczynnik zadowolenia z życia jest wysoki, co może wynikać z wysokich dochodów uzyskiwanych przez obywateli tych krajów. Jednakże powyższa teoria nie potwierdza się w przypadku Chin, Rosji czy RPA, gdyż pomimo niższych dochodów mieszkańcy tych państw są bardziej zadowoleni z życia niż ich koledzy z krajów relatywnie bogatszych. Może to oznaczać, że poziom satysfakcji z życia nie zależy przede wszystkim od zasobów finansowych, ale także od wielu innych czynników, do których zaliczamy np.: poczucie bezpieczeństwa, jakość i dostępność edukacji, poziom zatrudnienia, klimat, stosunki rodzinne, swobody obywatelskie i wiele innych.

3. Czy będzie można zredukować?

Współczesny globalny świat jest pełen kontrastów i nierówności społecznych. Według wybitnego polskiego ekonomisty Grzegorza W. Kołodki w żadnym wypadku nie potrafi im sprostać sam wolny rynek. Konieczna jest interwencja państwa, a dokładniej zawieranie porozumień ponadpaństwowych albo wręcz globalnych. Nic bardziej niż imperatyw interwencji i regulacji związanej ze współczesnymi globalnymi wyzwaniami nie dowodzi tego, że neoliberalizm nadaje się już jedynie na śmietnik historii²⁷.

Teorie o konieczności coraz większej interwencji państwa w gospodarkę stały się w dobie światowego kryzysu gospodarczego bardzo popularne. W demokracji im większa rozpiętość dochodów, tym większy polityczny wpływ uprzywilejowanych, bardziej populistyczna debata i mniej się liczy interes publiczny, twierdzi Robert H. Wade, profesor London School of Economics. Najbardziej racjonalną politykę i merytoryczną debatę mają kraje o niskiej rozpiętości, zwłaszcza skandynawskie²⁸. To one najlepiej radzą sobie z kryzysem, nie tylko ekonomicznie, lecz też społecznie²⁹. Wade uważa też, że mają one najwyższe współczynniki jakości życia i najmniejsze problemy ze społecznymi patologiami. Jest ścisła korelacja między rozpiętością dochodów a patologiami społecznymi i stabilnością wzrostu gospodarczego³⁰.

Współczesne rządy powinny podjąć działania polegające na eliminowaniu tzw. rajów podatkowych, których na świecie jest relatywnie dużo i są one doskonałym miejscem służącym wielu najbogatszym obywatelom różnych państw do powiększania swoich majątków wypracowanych w krajach, w który nie płacą oni podatków. Komisja Europejska w maju 2013 r. przedłożyła na posiedzenie Rady Europejskiej dokument „Walka z oszustwami podatkowymi i uchylaniem się od opodatkowania”. Zapisano w nim, że obciążenie podatkami powinno być rozłożone w bardziej wyrównany sposób; należy zapewnić, aby każdy – niezależnie od tego, czy jest to pracownik fizyczny, przedsiębiorstwo międzynarodowe korzystające z jednolitego rynku, czy też zamożna osoba fizyczna posiadająca oszczędności w rajach podatkowych – miał swój sprawiedliwy wkład w finanse publiczne³¹. Sprawiedliwość i uczciwość oznaczają także tworzenie lepszych i sprawiedliwszych systemów podatkowych.

²⁷ *Otumanianie ma granice*, wywiad Rafała Pisery z prof. Grzegorzem W. Kołodką, „Wprost”, 7.07.2013, <http://tiger.edu.pl/kolodko/wywiady/wprost-VII.pdf> [20.12.2013].

²⁸ *Trzeba rzucić kości*, rozmowa Jacka Żakowskiego z Robertem H. Wadem, „Polityka”, 2.07.2013.

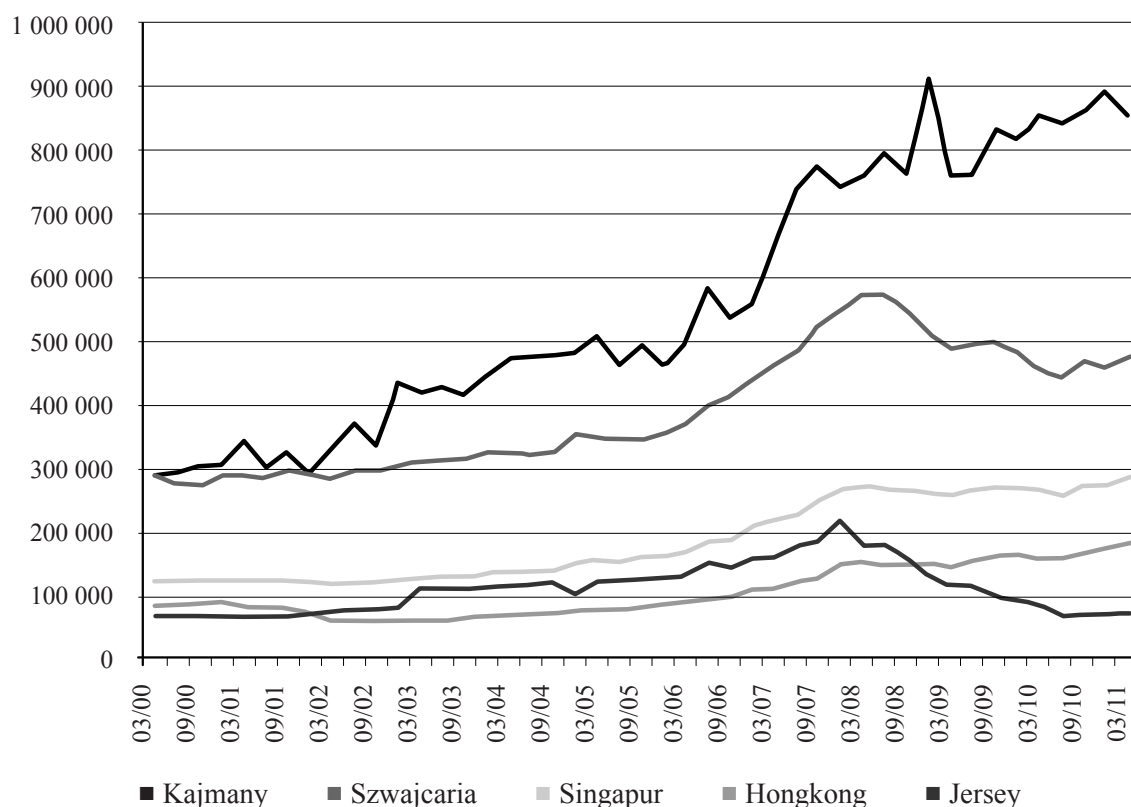
²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ *Walka z oszustwami podatkowymi i uchylaniem się od opodatkowania*, sprawy przedłożone przez Komisję na posiedzenie Rady Europejskiej 22 maja 2013 r.

W ostatnim czasie coraz więcej krajów rozwiniętych podejmuje debatę na temat wprowadzenia podatku od transakcji finansowych, którym mają być obciążane największe banki inwestycyjne i inne korporacje z branży finansowej. Według wstępnych propozycji Unii Europejskiej stawki ustalane przez poszczególne państwa członkowskie nie mogą być niższe niż 0,1% w przypadku transakcji finansowych innych niż umowy dotyczące instrumentów pochodnych oraz 0,01% w przypadku transakcji finansowych związanych z umowami dotyczącymi instrumentów pochodnych. Przeciw wprowadzeniu tego typu opłat lobbują największe firmy z branży bankowo-ubezpieczeniowej. W wielu kręgach politycznych uważa się, że tego typu danina powinna być sprawiedliwą rekompensatą dla społeczeństw Unii Europejskiej za wywołanie przez ww. podmioty z branży finansowej światowego kryzysu gospodarczego. W Polsce wprowadzenie podatku od transakcji finansowych zapowiedzieli na konwencjach programowych szefowie dwóch największych partii opozycyjnych – Leszek Miller oraz Jarosław Kaczyński. Według szacunków SLD wprowadzenie tego podatku powinno zwiększyć wpływy do budżetu państwa o 30 mld zł w skali roku.

Wykres 5. Tendencje w zakresie zagranicznych depozytów pozabankowych w bankach w wybranych głównych ośrodkach finansowych spoza UE (w mln dolarów amerykańskich)

Źródło: Bank Rozrachunków Międzynarodowych – publiczne zbiorcze dane statystyczne.

Organizacja Oxfam wylicza, że na świecie w rajach podatkowych ukrytych jest około 18,5 bln dolarów. Jeśli odprowadzić zgodnie z prawem od sumy należny podatek, to dałoby to sumę 156 miliardów dolarów³². Suma ta, zdaniem organizacji, znacznie wsparłaby walkę z biedą na świecie. Co ciekawe, te dane dotyczą tylko bogaczy, majątku tych, którzy dorobili się na swoim biznesie, a nie korporacji czy firm międzynarodowych działających na przykład w Afryce. Tam straty wynikające z oszustw podatkowych wynoszą rocznie 160 mld dolarów³³.

Równowartość prawie 200 funtów brytyjskich na gospodarstwo domowe nie wpływa corocznie do budżetu Wielkiej Brytanii w wyniku nielegalnego uchylania się od opodatkowania obywateli tego kraju. Jednocześnie organizacja Oxfam wskazuje, że 220 000 obywateli w Wielkiej Brytanii zmuszonych jest z powodu biedy do korzystania z banków żywności³⁴.

Najnowsze dane Oxfamu ujawniają, że nielegalne uchylaniu się od opodatkowania przez niektórych z najbogatszych ludzi w Wielkiej Brytanii pozbawia gospodarkę tego państwa 5,2 mld funtów rocznie³⁵. Chris Johnes, dyrektor Oxfamu ds. ubóstwa w Wielkiej Brytanii, powiedział:

To jest obrzydliwe i niemoralne, że oszustwa i manipulacje podatkowe pozwalają na bezkarne bogacenie się tysiącom obywateli Albionu, przy jednoczesnym pogłębiającym się obszarze biedy, zmuszającej innych mieszkańców Wielkiej Brytanii do pobierania wsparcia organizacji charytatywnych i banków żywności, bez których nie byłoby w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb egzystencjalnych.

Na bazie światowego kryzysu gospodarczego w ostatnim czasie w ramach forów europejskich rozgorzała dyskusja, dotycząca możliwości państw oraz instytucji Unii Europejskiej w zakresie lepszego egzekwowania podatków od obywateli wspólnoty. Unia Europejska, by zwalczać oszustwa podatkowe i uchylanie się od opodatkowania, dysponuje wieloma narzędziami prawnymi:

1. Unijną dyrektywą dotyczącą opodatkowania dochodów z oszczędności (obowiązująca od 2005 r.) ustanawiającą zasadę automatycznej wymiany informacji. W 2008 r. Komisja zaproponowała wyeliminowanie luk w dyrektywie poprzez rozszerzenie jej na fundusze inwestycyjne, świadczenia emerytalne i rentowe, innowacyjne instrumenty finansowe i płatności dokonywane za pośrednictwem trustów i fundacji. Dyrektywa jeszcze nie została przyjęta przez Radę.

2. Umowami UE w sprawie opodatkowania oszczędności ze Szwajcarią, Andorą, Monako, Liechtensteinem i San Marino (obowiązujące od 2005 r.)

³² Oxfam krytykuje bogaczy, <http://www.infoswiat.com/2013/05/22/oxfam-krytykuje-bogaczy/> [20.12.2013].

³³ Ibidem.

³⁴ *How Tackling Tax Evasion Could Help Overcome Poverty in the UK*, Oxfam 01.2013, <http://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/how-tackling-tax-evasion-could-help-overcome-poverty-in-the-uk-267772> [20.12.2013].

³⁵ Ibidem.

mającymi na celu zapewnienie równych warunków działania w UE i państwach z nią sąsiadujących. W lipcu 2011 r. Komisja zwróciła się do Rady o upoważnienie do rozpoczęcia negocjacji z tymi pięcioma państwami w celu dostosowania wspomnianych umów do zmienionej dyrektywy UE dotyczącej opodatkowania dochodów z oszczędności. Rada jeszcze nie udzieliła tego upoważnienia.

3. W dyrektywie w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania bezpośredniego przewiduje się automatyczną wymianę informacji w pięciu nowych obszarach, począwszy od 2015 r. (dochody z zatrudnienia, wynagrodzenia dyrektorów, produkty ubezpieczenia na życie nieobjęte innymi unijnymi aktami prawnymi, świadczenia emerytalne i rentowe oraz własność nieruchomości i dochody z tego tytułu) na podstawie dostępnych informacji.

4. Rozporządzeniem w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie VAT obowiązuje od 2012 r. UE jest pionierem w tej dziedzinie, która dotyczy sposobu gromadzenia informacji na temat VAT przez urzędy podatkowe i celne w państwach członkowskich oraz wymiany tych informacji z innymi państwami członkowskimi. Pozwala to na rozbudowę bazy danych podatników VAT i ich transakcji wewnątrzwspólnotowych oraz umożliwia wykrywanie oszustw podatkowych w tej dziedzinie, a także ich ograniczanie.

5. Nową dyrektywą w sprawie wzajemnej pomocy przy odzyskiwaniu podatków, obowiązującą od 2010 r., zwiększającą zdolność państw członkowskich do transgranicznego poboru podatków. Umożliwia ona wyegzekwowanie prawa w innym państwie członkowskim oraz zwiększa możliwości podjęcia środków zapobiegawczych w innym państwie członkowskim w celu odzyskania należności, które nie zostały uregulowane w terminie przez podatników.

6. W lipcu 2012 r. Komisja zaproponowała mechanizm szybkiego reagowania na nadużycia związane z podatkiem VAT. Oszustwo typu „karuzela podatkowa” (wewnątrzwspólnotowe oszustwo podatkowe polegające na bezpodstawnym zwrocie naliczonego VAT) jest jednym z najbardziej powszechnych rodzajów nadużyć transgranicznych związanych z VAT.

Zaproponowany przez Komisję mechanizm obejmuje nadzwyczajną procedurę, która umożliwia Komisji upoważnienie państw członkowskich do zastosowania wyjątku od ogólnej zasady w transakcjach wewnątrzwspólnotowych w terminie miesiąca od ujawnienia poważnego nadużycia związanego z podatkiem VAT.⁶

7. W 2009 r. Komisja zaproponowała dyrektywę w sprawie odwrotnego obciążenia podatkiem VAT, która została częściowo przyjęta w marcu 2010 r. (tylko w zakresie uprawnień do emisji CO₂). Przyjęcie pozostałej części wniosku w sprawie dyrektywy umożliwiłoby państwom członkowskim stosowanie mechanizmu odwrotnego obciążenia do dostaw kilku rodzajów towarów i usług, w przypadku których efekty karuzeli podatkowej są już odczuwalne w kilku państwach członkowskich.

8. Planem działania Komisji w sprawie lepszego zwalczania oszustw podatkowych i uchylania się od opodatkowania z grudnia 2012 r. obejmującym

ponad 30 środków w odniesieniu do osób fizycznych, spółek i jurysdykcji niechętnych współpracy. W ramach planu działania Komisja uruchomiła platformę na rzecz dobrych rządów w dziedzinie opodatkowania, która ma umożliwić rządowi, organizacjom pozarządowym i przedsiębiorcom pokierowanie wdrażaniem planu działania.

9. Komisja zaproponowała aktualizację przepisów w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy oraz transferu środków pieniężnych (luty 2013), aby zaostrzyć obowiązujące przepisy unijne poprzez rozszerzenie ich zakresu i uwzględnienie nowych zagrożeń oraz obszarów szczególnie narażonych. We wniosku przewiduje się również wprowadzenie lepszych mechanizmów ustalania tożsamości właścicieli odsetek, w tym osób będących właścicielami podmiotów. Wniosek czeka na zatwierdzenie Parlamentu Europejskiego i Rady.

10. Nowymi przepisami UE w sprawie wymogów kapitałowych wobec banków zwiększającymi przejrzystość działalności międzynarodowych banków. Instytucje finansowe będą musiały ujawnić informacje dotyczące 6 nowych elementów, w tym obrotu, zysków i podatków w każdym kraju UE oraz w każdym kraju, w którym prowadzą działalność. Przepisy UE dotyczące zarządzających alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi także zawierają istotne warunki związane z przestrzeganiem przepisów prawa podatkowego i współpracy w tej dziedzinie, które muszą być spełnione, zanim fundusz będzie mógł zacząć prowadzić sprzedaż swoich jednostek w UE.

11. W wyniku ostatnio uzgodnionych zmian w unijnych zasadach rachunkowości UE wprowadzony zostanie system sprawozdawczości w podziale na poszczególne państwa (CBCR). Obejmuje on duże prywatne przedsiębiorstwa w UE lub przedsiębiorstwa notowane na giełdach w UE, które prowadzą działalność w sektorach ropy naftowej, gazu ziemnego, sektorze górniczym lub sektorze pozyskiwania drewna. Zgłaszanie rządowi państwa przyjmującego podatków, opłat licencyjnych i premii wypłacanych przez przedsiębiorstwa wielonarodowe jest istotnym krokiem naprzód na drodze do zapewnienia przejrzystości podatkowej oraz w walce z korupcją i praniem pieniędzy³⁶.

W kwietniu 2013 r. Unia Europejska uzgodniła nowe zasady ujawniania rachunków firm wydobywczych. Wszystkie płatności dokonane przez koncern naftowy czy firmę wydobywania diamentów w Afryce będą ujawniane, jeśli tylko przekroczą 100 tysięcy euro, ma to uniemożliwić wręczanie rządowi krajów rozwijających się **lapówek** za oferowane zachodnim firmom kontrakty³⁷. Całość wpięła się w kampanię na rzecz walki z rajami podatkowymi i bardziej efektywnym egzekwowaniem płacenia podatków w krajach UE. Czołowymi orędownikami

³⁶ *Walka z oszustwami podatkowymi...*, s. 6.

³⁷ A. Słojewska, *Europa walczy z oszustami*, „Rzeczpospolita”, 11.04.2013.

tych działań stały się największe kraje UE: Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Hiszpania, Włochy i Polska.

Ma to również dać wiedzę lokalnym społecznościom o sumach pieniędzy płaconych w formie podatków licencji czy pozwoleń rządów w Afryce. Podobne przepisy wprowadziły rok temu Stany Zjednoczone – nowe zasady rzucają światło na często mroczny świat ropy, gazu i górniczych kontraktów w Afryce³⁸. Pomoże to zwykłym ludziom dojrzeć, gdzie naprawdę trafiają pieniądze płacone za bogactwa ich kraju – komentowała Eloise Todd, szefowa brukselskiego biura organizacji ONE, której celem jest walka z ubóstwem w Afryce³⁹.

Bardzo ciekawe wnioski związane z zależnością pomiędzy polityką fiskalną rządu a poziomem ubóstwa wśród dzieci pojawiły się w raporcie UNICEF. Zakres i głębokość deprywacji dzieci oraz względnego ubóstwa w różnych krajach jest wynikiem złożonej interakcji pomiędzy czynnikami historycznymi i kulturowymi, trendami demograficznymi, warunkami na rynku pracy oraz światowymi gospodarkami. Jednakże niezwykle istotne są również wydatki i polityka rządu w tym zakresie⁴⁰. „Ubóstwo dzieci nie jest nieuniknionym wynikiem globalnej presji ekonomicznej lub zmian demograficznych” – mówi Jonathan Bradshaw. „Rządy mogą podejmować i podejmują kroki i działania, które są wysoce skuteczne w procesie zapobiegania ubóstwu dzieci”⁴¹.

Z raportu wynika np., że Kanada i Stany Zjednoczone miały w punkcie wyjściowym badania podobny poziom względnego ubóstwa dzieci (25,1%), jednakże po odliczeniu podatków i wypłacie świadczeń stopa ubóstwa względnego w Kanadzie spada niemal o połowę, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych pozostaje praktycznie bez zmian⁴².

Stopy względnego ubóstwa dzieci we Francji i Hiszpanii mają początkowo niemal ten sam poziom (odpowiednio 19,4% i 18,8%), jednakże we Francji poziom ten obniżył się niemal o połowę wskutek rządowej interwencji, podczas gdy w Hiszpanii pozostał praktycznie niezmienny⁴³. Podobnie Niemcy, Czechy, Austria i Włochy miały początkowo stopy względnego ubóstwa dzieci na poziomie od 16% do 18%, jednakże po odliczeniu podatków i wypłacie świadczeń stopa względnego ubóstwa w Austrii, Niemczech i Czechach obniżyła się o połowę, podczas gdy we Włoszech nie nastąpiła prawie żadna redukcja⁴⁴.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ *Ubóstwo dzieci. Najnowsze dane dotyczące ubóstwa dzieci w krajach rozwiniętych*, Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF), maj 2012, s. 20.

⁴¹ Ibidem, s. 21.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

Prezentowane wyżej propozycje działań, jak i konkretne działania związane z redukcją obszarów biedy na świecie są wynikiem głównie polityki socjalnej uprawianej przez rządy socjalistyczne lub socjaldemokratyczne.

Warto przyrzeć się myśli liberalnej w zakresie tematu walki z biedą na świecie. W Polsce od kilku lat działa założone przez słynnego ekonomistę i polityka Leszka Balcerowicza Forum Obywatelskiego Rozwoju, którego misją jest krzewienie wśród Polaków wolnorynkowego liberalizmu. W jednym z opracowań sporządzonych przez tę fundację zawarto następujące propozycje skutecznej walki z biedą: wzrost zatrudnienia i produktywności pracy, reformy wolnorynkowe, obniżanie podatków, elastyczny rynek pracy, utrzymywanie niskiej inflacji oraz, co ciekawe, rozsądny interwencjonizm państwowy⁴⁵.

Liberałowie uważają, że wolny rynek, jasne regulacje prawne i niskie podatki stanowią klucz do walki z ubóstwem na świecie. W rozwijaniu przedsiębiorczości, a przez to tworzeniu miejsc pracy ma pomagać także elastyczny system zatrudnienia, pozwalający firmom na dopasowanie liczby miejsc pracy do aktualnej koniunktury rynkowej. Interesujący jest stosunek Forum Obywatelskiego Rozwoju do interwencjonizmu państwowego, który liberałowie z tej organizacji akceptują, jednakże pod warunkiem ścisłej kontroli w zakresie wydatkowania publicznych pieniędzy na świadczenia socjalne.

Ostatecznie nie należy również zapominać o wydatkach socjalnych na te osoby, które z niezawinionych przyczyn pozostają ubogie i nie są w stanie własnymi siłami wyrwać się z biedy (np. ciężko chorzy, niepełnosprawni w stopniu uniemożliwiającym podjęcie pracy itp.). Tego rodzaju wydatki, traktowane jako dobroczynność publiczną, można zgodnie z koncepcją Milтона Friedmana uznać za rodzaj dobra publicznego, z którego korzystania nie można nikogo wykluczyć (np. z zadowolenia z tego, że innym żyje się dobrze), a więc jest ono narażone na efekt gapowicza⁴⁶.

Państwo może pomagać ubogim poprzez formy aktywnej polityki rynku pracy. Badania empiryczne dowodzą jednak, że nie wszystkie tego rodzaju formy są efektywne – stwierdza się w raporcie FOR. Profesjonalne pośrednictwo powinno polegać przede wszystkim na doradztwie zawodowym, konsultacjach w zakresie metod poszukiwania pracy w różnych okresach bezrobocia, a także na monitoringu aktywności bezrobotnych w poszukiwaniu pracy, przy czym część usług z zakresu pośrednictwa pracy państwo mogłoby kupować od prywatnych firm⁴⁷. Wzorem do konstrukcji tej tezy był przykład Australii, gdzie kilka lat temu wprowadzono takie rozwiązania.

W Rzymie w 1981 r. uchwalony został „Nowy Manifest Międzynarodówki Liberalnej”. Jego istota sprowadza się do następującej myśli: w liberalizmie

⁴⁵ A. Kurowska, *Skąd się bierze bieda?*, zeszyty FOR, nr 5, Warszawa 2008, s. 23-28.

⁴⁶ Ibidem, s. 29.

⁴⁷ Ibidem.

chodzi przede wszystkim o prawa człowieka, o swobody demokratyczne, o powszechną tolerancję; nie ma jednak warunków do realizowania tych aspiracji liberalnych przy istnieniu masowego bezrobocia i wielkich obszarów biedy, walka z tymi negatywnymi zjawiskami jest obowiązkiem państwa. Mając na uwadze powyższe słowa, wydaje się, że jest pewien obszar wspólny w propozycjach liberałów oraz socjalistów i socjaldemokratów. Problem w tym, że w latach 80. XX wieku rozpoczęła się trwająca nadal dominacja ideologii neoliberalnej, która wypaczyła klasyczne idee liberalne i ostatecznie stała się jedną z głównych przyczyn światowego kryzysu gospodarczego, z którym mamy do czynienia w ostatnich latach. Neoliberalizm nie definiuje metod walki z biedą, wskazując, że niewidzialna ręka wolnego rynku sprawia, że kwestie pogłębiających się w wielu krajach nierówności ekonomicznych są naturalnym elementem gry rynkowej. Fakty wskazują na to, że wykorzystuje się wspaniałe ideały gospodarki liberalnej i polityki, takie jak: wolność, demokracja, prywatna własność, konkurencja na rzecz tego, aby poprawiać sytuację materialną nielicznych kosztem większości. Negatywne przykłady praktyk neoliberalnych można mnożyć, chodzi tu między innymi o: spekulacje banków inwestycyjnych, za które zapłaciły miliony ludzi na świecie, obniżanie podatków dla korporacji, pomoc publiczną dla korporacji, niskie płace minimalne, osłabianie związków zawodowych, wymuszanie neoliberalnych reform pogłębiających często olbrzymie nierówności społeczne w krajach rozwijających się w zamian za kredyty z Międzynarodowego Funduszu Walutowego, wywoływanie popytu na produkty i usługi korporacji poprzez uczestniczenie w konfliktach zbrojnych, eksploatacja surowcowa krajów Trzeciego Świata itd.

Zakończenie

Walka z biedą i ubóstwem na świecie trwa od wielu lat. Organizują ją i prowadzą rządy narodowe, organizacje międzynarodowe i wiele różnego rodzaju instytucji humanitarnych oraz religijnych. Do tej pory według różnego rodzaju danych⁴⁸ udało się zmniejszyć w niektórych krajach liczbę osób żyjących w biedzie. Najlepszym przykładem tego jest Brazylia, gdzie dzięki socjaldemokratycznej polityce Partii Pracy osiągnięto w kilka lat bardzo dobre efekty w tym zakresie. Wiele pozytywnych zmian zauważalnych jest w Chinach i Indiach, a także krajach Ameryki Południowej (np. Wenezuela, Boliwia). Światowy kryzys gospodarczy utrudnił wiele wysiłków związanych z walką z biedą na świecie. Pomimo dużych nakładów finansowych liczba osób biednych w ostatnich latach wzrosła w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach Unii Europejskiej.

⁴⁸ <http://en.mercopress.com/2011/06/28/almost-40-million-brazilians-climbed-to-middle-class-in-the-last-eight-years> [20.12.2013].

Wydaje się, że mimo wszystko w perspektywie najbliższych 30-50 lat możliwe będzie całkowite wyeliminowanie problemu biedy i ubóstwa na świecie. Wymaga to zintegrowanych wysiłków poszczególnych rządów oraz pozostałych podmiotów krajowych i międzynarodowych (organizacji międzynarodowych, organizacji pozarządowych, biznesu). Według nurtu centrolewicowego istnieje wiele różnego rodzaju mechanizmów, które odpowiednio użyte mogą usprawnić te procesy. Wymienia się wśród nich m.in.: sprawiedliwy podział dochodu narodowego, przestrzeganie prawa pracy, edukację, uszczelnienie systemów podatkowych oraz walkę z przestępczością zorganizowaną.

Inne proponowane z kolei przez liberałów metody to: stabilne prawo, reformy wolnorynkowe, obniżanie podatków, elastyczny rynek pracy, utrzymywanie niskiej inflacji i przekazanie zadań związanych z polityką rynku pracy instytucjom komercyjnym.

Rozsądna polityka ukierunkowana na realizację celu, jakim jest redukcja biedy na świecie, powinna brać pod uwagę i przełożyć na konkretne programy polityczne propozycje zarówno socjalistów oraz socjaldemokratów, jak i liberałów. Warto podejmować odważne reformy i słuchać głosów rozsądku z wielu stron sceny politycznej, choć należy mieć pełną świadomość, że często nie sposób będzie pogodzić opozycyjne w stosunku do siebie propozycje rozwiązań natury politycznej.

Biedy nie zniwelują światowe korporacje i wolny rynek, ubóstwo musi być dostrzegane i monitorowane, a jego przyczyny dobrze diagnozowane przez rządy i organizacje pozarządowe. W dalszej kolejności należy tworzyć strategie walki z ubóstwem w poszczególnych krajach, tak aby następnie podejmować działania finansowe i organizacyjne o charakterze systemowym i międzynarodowym w tym kierunku. Niezbędna jest także edukacja polegająca na uświadamianiu już na etapie szkoły podstawowej o przyczynach i skutkach biedy na świecie w XXI wieku. Tego typu zabiegi powinny przynieść w długim horyzoncie czasowym wymierne efekty.

Literatura

- Bank Światowy wyda do 5 mld dol. na walkę z biedą w Indiach*, „Gazeta Wyborcza”, 12.04.2013.
- Bogaci stają się bogatsi, a biedni biednieją. Można z tym skończyć*, raport „The Economist”, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/debata/raport-the-economist-bogaci-staja-sie-bogatsi-a-biedni-biednieja-mozna-z-tym-skonczyt/> [20.12.2013].
- Fryszatecki K., Golinowska S., Kubiak H.E. i in., *Polska bieda w świetle Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym*, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2012.
- How Tackling Tax Evasion Could Help Overcome Poverty in the UK*, Oxfam 01.2013 <http://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/how-tackling-tax-evasion-could-help-overcome-poverty-in-the-uk-267772> [20.12.2013].
- Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2010*, US Census Bureau.

- Kołodko G.W., *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2011.
- Kurowska A., *Skąd się bierze bieda?*, zeszyty FOR, nr 5, Warszawa 2008, s. 23-28.
- Michael D. Tanner, *Ameryka na europejskiej ścieżce*, „Rzeczpospolita”, 6.10.2012.
- Niemieccy bogacze coraz bogatsi pomimo kryzysu*, „Forbes”, 18.09.2012.
- Nieprawdopodobne, ubywa ubogich. Brazylia skutecznie walczy z biedą*, „Wprost”, 19.07.2012.
- Otumanianie ma granice*, wywiad Rafała Pisery z prof. Grzegorzem W. Kołodką, „Wprost”, 7.07.2013, <http://tiger.edu.pl/kolodko/wywiady/wprost-VII.pdf> [20.12.2013].
- OXFAM krytykuje bogaczy*, <http://www.infoswiat.com/2013/05/22/oxfam-krytykuje-bogaczy/> [20.12.2013].
- The Population of Poverty USA, Poverty USA*, <http://www.povertyusa.org/the-state-of-poverty/poverty-facts/> [20.12.2013].
- Poverty Thresholds for 2012 by Size of Family and Number of Related Children Under 18 Years*. United States Census Bureau, <http://www.census.gov/hhes/www/poverty/data/threshld/index.html> [20.12.2013].
- Reinke B., *Problemy społeczne i kulturowe Indii*, „Stosunki Międzynarodowe”, 17.05.2012, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl/problemy-spo%C5%82eczne-i-kulturowe-indii> [20.12.2013].
- Rozbić skarbonki*, rozmowa Jacka Żakowskiego z Heinerem Flassbeckiem, „Polityka”, 10.07.2013, s. 28.
- Sztompka P., *Socjologia*, Znak, Kraków 2002.
- Trzeba rzucić kości*, rozmowa Jacka Żakowskiego z Robertem H. Wadem, „Polityka”, 2.07.2013.
- Turner J.H., *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowanie*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 1998.
- Ubóstwo dzieci. Najnowsze dane dotyczące ubóstwa dzieci w krajach rozwiniętych*, Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF), maj 2012.
- Walka z oszustwami podatkowymi i uchylaniem się od opodatkowania*. Sprawy przedłożone przez Komisję na posiedzenie Rady Europejskiej w dniu 22 maja 2013 r.
- Wysoki wskaźnik nierówności społecznych w Chinach*, „Rzeczpospolita”, 18.01.2013.

Rising inequality as a challenge to contemporary politics – analysis of selected examples

Summary. The purpose of this article is to analyze the causes of poverty and the current ways to overcome poverty in the world of today. Very important aspects which are related to the issue at hand are inextricably politics and economics, as well as, the elimination of material inequalities in the world. The article presents opinions of contemporary economists about the changes that should be made to reduce social inequalities, and in the long term, even eliminated them. On the other hand, it is very important is to draw attention to the political decisions, which may be consistent with the cited economists. The combination of theoretical concepts with action at the political level, would give a good chance to solve this embarrassing problem, which is poverty and misery in the world, even in the twenty-first century.

Key words: poverty, social inequality, politics, liberalism, socialism, social democracy, the global economic crisis, redistribution, taxes